

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

VEZİRKÖPRÜ MESLEK YÜKSEKOKULU

Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

Çocuk Gelişimi Programı

Öğretim İlke ve Yöntemleri

Öğrenme Ve Öğretme Süreci İle İlgili
Temel Kavramlar

1. Hafta

özenilen üniversite

1 Öğrenme ve Öğretme Süreci İle İlgili Temel Kavramlar

Öğretme-öğrenme süreci ile ilgili temel kavramların bilinmesi; öğretme-öğrenme sürecinin daha kolay kavranmasını sağlayacak, öğretim ilke ve yöntemlerinin öğretme-öğrenme sürecinde işe koşulmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca eğitimle ilgili diğer kavramların daha kolay öğrenilmesi için temel oluşturacaktır.

1.1 Öğrenme

İnsan davranışlarının bir kısmı öğrenme ürünü, bir kısmı ise yaşamın sürdürülmesi için zorunlu olarak yapılması gerekenlerle ilişkili olarak gösterilen davranışlardır. Örneğin refleks, yemek, içmek, tehlikeli durumlardan korunmak için yapılan davranışlar doğuştan getirilen güdüler olup, hormonların etkisi ile ortaya çıkan yaşamın sürdürülmesi ile ilgili davranışlardır.

Öğrenme bireysel bir süreçtir ve bireyin çevresi ile etkileşime girerek elde ettiği kazanımların tümüdür. Öğrenme bireyin tüm yaşamı süresince devam eder. Bireyin çevresine uyum sağlaması ve yaşadığı çevreyi geliştirmesinin en etkili yolu öğrenmedir. Bu süreç içinde bireyin davranışlarında sürekli bir değişim meydana gelmektedir.

Öğrenme, anlamların bireye mal edilmesidir. Anlamlar bireye mal edilirken birey tarafından yeniden anlamlandırılmaktadır. Aynı konu ile ilişkili olarak sunulan bilgilerin kazanımı bireyden bireye farklılık gösterir. Örneğin sınıfta işlenen bir konu her öğrenci tarafından aynı biçimde öğrenilmez. Çünkü her öğrenci kendi anlamlandırma sürecine ve geçmişte öğrendiklerine dayalı olarak öğrenmelerini sürdürür ve öğrendiklerine farklı anlamlar yükler.

Gürkan (2006, s.5), genel olarak, öğrenme sürecini öğrenmenin gerçekleşme biçimine göre kendiliğinden öğrenme ve yönlendirilmiş öğrenme olarak ikiye ayırmaktadır. Eğer birey yönlendirilmiş öğrenme sürecinde bulunmamış ise davranışlarının çoğu kendiliğinden öğrenme ürünüdür. Kendiliğinden öğrenmede, birey öğrenme süreçlerinin içine kendiliğinden, tesadüfî ya da kasıtlı olarak girer ve öğrenmesinden kendisi sorumludur. Kendiliğinden öğrenmede kazanılan davranışlar aile, okul, kurumlar ve toplum tarafından onaylanmayan ya da istenmeyen davranışlar olabilir. Örneğin daha önce sigara içmeyen birisinin sigara içmeye başlaması başta sağlık uzmanları, tıbbi kurumlar, aileler, okullar ve toplum tarafından onaylanmayan bir davranış olup bireyin kendiliğinden yaşantılarına dayalı olarak öğrendiği bir davranıştır.

Yönlendirilmiş öğrenme ise öğrenene dışarıdan bir kişi, sistem ya da araç aracılığıyla kasıtlı olarak sağlanan öğrenme desteği ile istendik davranışların kazandırılmasıdır. Yabancı dil öğretiminde dil laboratuvarında kasetçalar ya da bilgisayar aracılığıyla belli dil becerilerinin öğrenilmesi araçlar yardımı ile gerçekleştirilen yönlendirilmiş öğrenme için örnektir (Gürkan, 2006, s.5). Sınıfta öğretmeni izleyerek yabancı dil öğrenme ise bir kişi aracılığı ile gerçekleştirilen yönlendirilmiş öğrenmedir. Okulda belli bir programa dayalı olarak gerçekleşen öğrenmelerin tümü yönlendirilmiş öğrenmelerdir. Okul istendik yönde davranış

değişikliğini oluşturacak planlı ve kontrollü ortamlar hazırlayan en etkili kurumlardan biridir. Okul içinde ve dışında yürütülen bilgisayar destekli öğretim, uzaktan öğretim, çevrimiçi (online) öğretim, e-öğrenme gibi öğrenmeler de yönlendirilmiş öğrenme biçimleridir.

Öğrenme ile ilgili sonuçlar bireyin davranışlarında hemen ve doğrudan gözlenemez. Öğrenmenin gerçekleştiğini, bireyin davranışlarında dolaylı olarak gözlemleyebiliriz. Örneğin, ilkokul 3. sınıftaki bir öğrencinin matematikle ilgili öğrenmelerini ancak ona soracağımız sorularla ortaya çıkarabiliriz. Sorduğumuz soruya öğrencinin vereceği yanıtla, öğrencinin o konudaki öğrenmeleri dolaylı olarak kontrol edilmiş olur. Matematik bilgisini ölçmeye çalıştığımız öğrencinin kilosunu ve boyunu uygun araçlar yardımı ile doğrudan hatasız ya da çok az hata ile ölçebiliriz. Ancak aynı öğrencinin matematik ile ilgili öğrenmelerini ağırlığını ölçtüğümüz doğrulukta ölçme şansına sahip değiliz. Bu örnek bize öğrenme sonucunun ölçülmesinin ve gözlenmesinin karmaşık bir süreç olduğunu göstermektedir.

Öğrenme ile ilgili olarak yapılmış açıklama ve tanımların ortak özellikleri dikkate alınarak öğrenmeye ilişkin temel özellikler aşağıdaki gibi kısaca özetlenebilir.

Bu özellikler (Senemoğlu 2005, s. 89):

- Davranışta gözlenebilir bir değişme olması,
- Davranış değişiminin nispeten süreklilik göstermesi,
- Davranış değişiminin sürekli olması yani yeni öğrenmelere dayalı olarak davranışların değişim göstermeye devam etmesi,
- Davranış değişiminin bireyin yaşantılarının sonucunda gerçekleşmesi
- Davranış değişiminin hastalık ve ilaç vb. kullanımı gibi etkenlerle geçici biçimde gösterilmemesi
- Davranış değişiminin sadece bireyin fiziksel olarak büyümesine ve olgunlaşmasına bağlı olmaması olarak sıralanabilir.

1.2 Eğitim ve Eğitim Programı

Literatürde, eğitim kavramına ilişkin pek çok tanıma rastlanmaktadır. En genel anlamıyla “Eğitim, bireyde kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.” (Gürkan, 2006, s.4). Demirel (2004, s.6) ise eğitimi “Bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci” olarak tanımlamaktadır. Her iki tanımda da eğitimin bir süreç olduğu, eğitim sonucunda davranış değişikliğinin ortaya çıktığı, bireyin davranış değişikliği sürecine katılmasının zorunlu olması gibi ortak özelliklerin vurgulandığı görülmektedir.

Eğitim programı, genel olarak, öğretim programı ve örtük programdan oluşmaktadır. Öğretim programı; ders programları ve derslerle ilgili ünite ve ders planlarını içermektedir. Demirel (2006, s.6) öğretim programını, “okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimi ile ilgili tüm etkinlikleri

içeren yaşantılar düzeneği” olarak tanımlamaktadır. Öğretim programını “bilgi kategorilerinden oluşan, ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük” (Varış 1996, s.14) bir program olarak tanımlanmaktadır. Her iki tanımda da açıkça ifade edildiği gibi öğretim programı planlanmış öğretim yaşantılarını içermektedir.

Örtük program ise “ders dışı tüm etkinlikleri içine alan çok geniş bir kavramdır” (Demirel, 2006, s.6). Okullarda hazırlanan etkinlikler örtük programın içinde yer alır. Örtük programın içinde yer alacak etkinliklerin bazılarının amacı önceden bilinir. Bazılarının kapsam ve amacı önceden bilinmez ve bu etkinlikler genellikle öğretme-öğrenme süreci içinde tesadüfen ortaya çıkar. Örneğin belli günlerin kutlanması, yarışmalar, sergiler, projeler, konferanslar, okul-aile birliği kapsamındaki çalışmalar, mesleki rehberlik yapılması gibi rehberlikle ilgili tüm çalışmalar, kulüp çalışmaları, kol çalışmaları, amaçları önceden bilinen etkinlik programları olarak tanımlanabilir. Dersin işlenmesi sırasında incelenen bir konunun sonucunda o anda ortaya çıkan etkinlikler ise daha önceden planlanmayan etkinliklerdir. Örneğin besinler konusu işlenirken öğrencilerden birinin önerisiyle yoksullara yardım kampanyası başlatılması amaç ve kapsamı önceden bilinmeyen örtük program etkinliğidir.

Örtük programın kapsamına, etkinlik programının yanı sıra öğretmen davranış ve tutumları; okul çevresinin düzenlenmesi; öğrenci, öğretmen ve okul yönetimi arasındaki iletişim; ailelerle iletişim; akran iletişimi ve işbirliği gibi özellikler de girmektedir.

1.3 Öğretme-Öğrenme Süreci

Öğretme-öğrenme sürecinin planlanması, öğretimin düzenlenmesi için yapılan planları ve planların uygulamasını kapsamaktadır. Öğretme-öğrenme süreci, öğrenme çevresinde, öğretme ve öğrenmeyle ilişkili yaşantıların tümünü kapsar. Etkili öğrenme için öğretme-öğrenme sürecinin iyi düzenlenmesi gerekmektedir.

Öğretme-öğrenme sürecinin düzenlenmesinden daha çok okul yönetimi ve öğretmen; öğretme-öğrenme sürecinin gerçekleştirilmesinden ise öğretmen ve öğrenciler sorumludur. Bu süreç öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyinin belirlenmesi ile başlar. Öğrencilerin süreç içindeki kazanımlarının tanımlanması, içeriğin seçimi ve sınırlandırılması, öğretimin yapılması ve öğrenci kazanımlarının kontrol edilmesi öğretme-öğrenme sürecinin kapsamında yer almaktadır.

1.4 Öğrenme Çevresi

Öğrencinin, öğrenme etkinliklerini yürüttüğü çevre öğrenme çevresidir. Öğrenme etkinlikleri sınıfta gerçekleşiyorsa öğrencinin öğrenme çevresi öncelikle okuldur.

Öğrenme çevresinin kontrol edilmesi ve öğrenme için uygun olarak düzenlenmesi için bu kavramın biraz daraltılması gerekmektedir. Öğrenme çevresini biraz daha daraltacak olursak öğrencinin içinde bulunduğu sınıfı, öğrencinin öğrenme çevresi olarak tanımlayabiliriz. Sınıftaki öğrenme çevresi öğretmen, öğrenci, araç-gereç,

sınıfın düzenlenme biçimi, ışık, ısı, ses gibi değişik elemanlardan oluşur. Sınıf içi öğrenme çevresinin oluşturulmasında öğretme-öğrenme sürecinin düzenlenmesi etkili olmaktadır. Öğrenme çevresinin düzenlenme biçimi, öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Sınıf içi öğrenme çevresini düzenlerken, öğretmen öncelikle öğrenci özelliklerini, konunun özelliklerini, planlanan öğrenci kazanımlarını ve araç-gereçleri dikkate almalıdır. Sınıf içi öğrenme çevresinin hep aynı olması öğrenci motivasyonunu düşürmektedir. Bu nedenle sınıf içi öğrenme çevresinin zaman zaman farklı biçimde yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.

Öğrenme çevresinin düzenlenmesi ve farklılaştırılmasında öğretmen tarafından başvurulacak en etkili yol, öğrenme etkinliklerine bağlı olarak sınıftaki öğrencileri çeşitli büyüklükteki gruplara ayırmaktır. Farklı grup yapılarının oluşturulması sınıftaki öğrenme çevresinin durağan değil değişken olmasını sağlayacaktır. Sınıfı küçük gruplara ayırarak ya da öğrencilerle bireysel olarak çalışmalar yapması sağlanarak öğrenci motivasyonu artırılabilir, öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasına ve geliştirilmesine ya da yeteneklerinin farkına varılmasına katkı sağlanabilir. Sınıf çevresinin düzenlenmesinde öğrenme-öğretme yöntemlerinden yararlanılabilir.

Öğrenme çevresini etkili hale getirmede motivasyonun rolü oldukça fazladır. Motivasyon unsurlarını sınıfa taşıyarak öğrenme çevresi daha etkin hale getirilebilir. Öğretmenin temel görevlerinden biri, sınıftaki öğrencileri motive etmek ya da var olan motivasyonlarını artırmaktır. İki ayrı motivasyon türü vardır. Birincisi, öğrencinin içsel motivasyonu diğeri ise dıştan sağlanan motivasyondur. Eğer öğrenci içten gelen motivasyona sahipse öğrenme çevresinde özellikle başarı açısından daha az problem yaşayacaktır. Eğer öğrencinin içsel motivasyonu düşükse öğrencinin dıştan motivasyona ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle öğretmen, öğrenme çevresi içinde dıştan motivasyon sağlamak amacıyla gerekli düzenlemeler yaparak öğrenciyi öğrenmeye hazır hale getirmeli ve öğrenmeyi sürdürmesini sağlamalıdır.

Motivasyon öğrenci dikkatinin öğrenme aktivitesi üzerine odaklanmasını sağlar. Ancak motivasyonu sağlayacak unsurların öğretim çevresine dâhil edilmesi ve doğru biçimde kullanılması gerekir. Örneğin, ısrarla söz almak isteyen bir öğrenciyi söz vermemek öğrencinin motivasyonunu düşürebilir. Bu nedenle, öğretmen o anda söz veremeyecek durumda ise öğrenciyi ne zaman söz vereceğini belirterek öğrenci motivasyonunun sürdürülmesini sağlamalıdır.

Öğrencilerin motivasyonunu yükseltmek için öğrenme çevresinde yapılacak düzenlemeler kısaca şöyle özetlenebilir:

- Öğrencilerin yapacakları aktiviteleri kendilerinin seçmelerine izin verilmeli.
- Öğrencilerin tek başlarına ve/veya birlikte çalışmaları teşvik edilmeli.
- Öğrencilerin uygun aktiviteleri seçebilmesi için çok sayıda seçimlik aktivite sunulmalı.
- Aktiviteler öğrenciyi düşünme ve araştırmaya yönelmeli.
- Aktivitelerin tamamlanması için öğrenciyi yeterli zaman verilmeli.
- Öğrencilerin aktiviteleri tamamlamaları için gerekli bilgi desteği sağlanmalı.

- Öğrenci ile velileri buluşturan aktiviteler planlanmalı.
- Öğrencinin sunduğu fikirlerden bazıları aktivite olarak ele alınmalı.
- Öğretim sırasında öğretici birden fazla öğretim yöntemi ve tekniğini birlikte kullanmalı.
- Öğretmen uyguladığı öğretim-öğrenme stratejilerini sık sık değiştirmeli.
- Öğrenme sorumluluğu öğrencilerle paylaşılmalı.
- Öğrencilerin öğrenmeyi öğrenme becerileri geliştirilmeli.
- Öğrencilere sınıf içinde kısa serbest zamanlar verilmeli.
- Okulda ve sınıfta öğretmen, öğrenci, veli ve uzmanların içinde bulunduğu öğrenme toplulukları oluşturulmalı.
- Öğrencilerin okulda daha fazla zaman geçirmesi ve öğrenmelerinin desteklenmesi amacıyla okulda öğrenme merkezi oluşturulmalı.

1.5 Öğrenen Merkezli Öğretim

Öğrenen (öğrenci) merkezli öğretim, öğrencilerin öğrenme aktivitelerini öğretmenin rehberliğinde yürütmesidir. Öğrenci merkezli öğretim için öğretimin öğrenci merkezli olarak planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Ancak öğrenci merkezli olarak planlanan öğretim, uygulamalarda yapılacak hatalar nedeniyle kolaylıkla öğretici merkezli öğretime dönüşebilir. Bu nedenle öğretmenin seçeceği soru sorma stratejileri, öğretim-öğrenme stratejileri; öğretim yöntem ve teknikleri, sınıf yönetimi ve öğrenci farklılıklarını dikkate alma yaklaşımları gibi sınıf içi öğrenme çevresinin düzenlenmesinde etkili olan konuları iyi bilmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Öğrenen merkezli öğretim için sınıf içinde dikkate alınması gereken en önemli özellik, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklardır. Bireysel özellikler olarak da ifade edilen bireysel farklılıklar, bir bireyi diğerinde ayıran özelliklerdir. Bireysel farklılıklar genel olarak zihinsel, fiziksel, çevresel, kültürel ve duygusal farklılıklar olmak üzere beş grupta toplanabilir (Küçükahmet, 1997, s.35). Bireysel farklılıklar bireyin öğrenmesini etkileyen en önemli değişken olduğu için öğretmenin bireysel farklılıkları dikkate alan bir yaklaşım izlemesi gerekir. Bireysel farklılıkların öğrenmeye olan etkisine yönelik tartışmaların sınıf içine yansımaları Çoklu Zekâ Kuramının okullarda uygulanması olarak ortaya çıkmıştır. Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramı, bireyler arasında öğrenme biçimleri açısından farklılıklar olduğunu ve bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak öğretimin öğrenci katılımı ve başarısı açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Bireysel farklar açısından üzerinde durulması gereken en önemli özellik, bireyin öğrenme stildir.

Çoklu Zekâ Kuramı, öğrenme stillerinin öğrenme durumlarında işe koşulması ile ilgili açıklamalar getirmektedir. Öğrenme stili kişinin kendine özgü öğrenme tercihi ya da biçimi olarak tanımlanmaktadır. Birey kendi öğrenme stilini işe koşacağı ortamlarda daha kolay öğrenecektir.

1.6 Öğretim Tasarımı

Öğretme-öğrenme sürecini daha etkili hale getirmek ve öğrenmeyi kolaylaştırmak için öğrenme ilkelerine göre yapılan tasarıma öğretim tasarımı denir. Öğretim tasarımı genel olarak aşağıdaki gibi dört düzeye ayrılmaktadır:

- Analiz
- Planlama
- Uygulama
- Değerlendirme

Romiszowski (1981, s.30), öğretim tasarımını yukarıdakine benzer şekilde dört düzeye ve sekiz aşamaya ayırarak, eğitimle ilgili özel bir sistem tasarımı olarak tartışmıştır.

İlk düzey problemin anlaşılması olup analiz olarak da adlandırılmaktadır. Problemin anlaşılması düzeyi kendi içinde problemin tanımlanması ile birlikte bu problemin çözülmesi için çaba gerekip gerekmediğine karar verilmesi ve problemin analiz edilerek öğretimin rolünün belirlenmesi olarak iki aşamaya ayrılmaktadır. İkinci düzey ise bir plan hazırlamak ya da planlama olarak adlandırılmaktadır. Bu düzey plan hazırlama çözüm yollarının seçilmesi ile birlikte öğretim amaçlarının belirlenmesi, çözüm için plan ya da programın geliştirilmesi olmak üzere iki aşamaya ayrılmıştır. Planı gerçekleştirme ya da uygulama olarak adlandırılan üçüncü düzey ise ayrıntılı ders planlarının hazırlanması, öğretim materyalleri ve medya tasarımının yapılması ve çözüm için planlanan tüm parçaların bir araya getirecek sistemin uygulanması olarak üç aşamaya ayrılmıştır. Dördüncü düzey ise geriye bakma olarak isimlendirilmiş olan geribildirim olup sistemi yönetme, kontrol ve geliştirmek amacıyla sonuçları değerlendirmeyi kapsamaktadır.

1.7 Öğretme-Öğrenme Sürecine Yönelik Öğretmen Roller

Etkili bir öğretim için pek çok öğretmen özelliklerinden söz edilebilir. Ancak öğretmen özellikleri bilim ve teknolojiye değişimler doğrultusunda değişmektedir. 1960'lı yıllarda öğretmenlerin bilgisayar teknolojilerini kullanma becerisinden söz edilemezken 1990'lı yıllardan itibaren bilgisayar teknolojilerinin kullanımı öğretmenlerin en önde gelen özellikleri arasında yer almaya başlamıştır.

Öğretme-öğrenme sürecinde, öğretimin düzenlenmesi ile ilgili stratejileri oluşturma ve sürdürme öğretmenin temel görevlerindedir. Öğretme-öğrenme sürecini etkili biçimde planlayarak yürütebilmesi için öğretmenlerin belli özelliklere sahip olması ve bu özelliklere paralel roller gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Öğretme-öğrenme sürecinin etkili olarak gerçekleştirilmesi ile ilgili olan öğretmen özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Yardımcı ve kolaylaştırıcı olma
- Kararlı ve tutarlı davranma

- Demokratik davranma
- Model olma
- İstekli olma
- Kuralları düzenleme ve sunma
- Fiziki çevreyi düzenleme
- Aile ile iletişim kurma
- Öğrenci bilgilerini diğer öğretmenlerle ve okul yönetimi ile paylaşma

Yardımcı ve kolaylaştırıcı olma: Öğretmen öğretimi kolaylaştırmak için; öğrenci görüş ve düşüncelerini doğru biçimde kavrayabilmeli, öğrencilerine yardımcı olmalı öğrencileri dinlemeli, yaptıklarını incelemeli ve ihtiyaç halinde öğrenciden ilave açıklamalar istemelidir. Öğretmen, öğrencileri doğru anlamak ve onların öğrenmelerini kolaylaştırmak için olayı öğrenci bakış açısından görme ve onların yaptıklarını anlama çabası içinde olmalıdır. Öğrenme etkinlikleri her zaman öğrenci için anlamlı gelmeyebilir. Öğretmen, okulda yapılan çalışmalarını öğrenci açısından anlamlı hale getirmek için öğrencilere yardımcı olmalıdır. Bunun için öğretmenin derslerin kapsamında yapılan çalışmaların günlük yaşamda nasıl ve nerelerde kullanılacağını açıklaması, öğretilenleri somutlaştırmak amacıyla örnekler vermesi ve öğrencilerin daha önce bildikleri ile yeni öğrendiklerini ilişkilendirmelerine yardımcı olması gerekir.

Yardımcı ve kolaylaştırıcı olma aynı zamanda öğrencilerle iletişim kurma, alana hakim olma, bildiklerini öğrenci düzeyine indirgeme, öğrencilerin anlayacağı biçimde açıklama, teknik terimlerin açıklamasını yaparak konuların anlaşılmasını sağlama gibi öğretmen özelliklerini kapsar.

Kararlı ve tutarlı davranma: Öğrencilerin kendi sorumluluklarını geliştirmelerine yardımcı olmak, öğretmenden beklenen bir diğer önemli görevdir. Öğretmenin kararlı ve tutarlı davranışı öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmesinde etkili olmaktadır. Öğrenciler sorumluluklarını yerine getirmediğinde ya da eksik olarak yerine getirdiklerinde uygulanacak kurallar daha önceden belirlendiği halde bu kuralları uygulamayan öğretmen, kararlı ve tutarlı davranan bir öğretmen değildir. Öğrencilere verdiği sözleri yerine getirmeme yine kararlı ve tutarlı davranış değildir. Kararlılık, hem öğretmenin hem de öğrencinin sorumluluklarını yerine getirmesi ve hareketlerinden dolayı sorumlu olmasıdır. Öğretmenin kararlı ve tutarlı olmaması sınıfta kargaşa, disiplinsizlik yaratacak ve dolayısıyla sınıf yönetiminde sorunlara yol açacaktır. Bu durum öğrenme çevresini olumsuz etkileyecek, yöntem ve tekniklerin etkili olarak kullanılmasını engelleyecek, öğrenci merkezli öğretim yapılmasında da sorunlara neden olacaktır.

Demokratik davranma: Öğretmenin okul içinde kurallara uyması, sınıfta öğrenciler arasında ayırım yapmaması, açık fikirli olarak tüm öğrenci görüşlerini sonuna kadar dinleme ve anlama çabası, hata yaptığını kabul etmesi gibi demokratik tutum ve davranışları öğrencilerde demokratik değerleri kazanma sürecini olumlu yönde etkileyecektir. Demokratik değerlerin kazanılmasında aile ve okul en etkili iki kurumdur. Öğretmenler tarafından sahip olunması ve öğrencilere kazandırılması

gereken demokratik değerleri Selvi (2007) özgürlük, hak, adalet, yardımseverlik, eşitlik, yaşama saygı gösterme, sorgulama, diyalog, tolerans, farklılık, farklı görüş, aktif katılım, dayanışma, başkalarının gelişmesini destekleme, aklın egemenliği, güvenilirlik, sorumluluk, doğruluk, dürüstlük, iyiyi arama, işbirliği, kendine güven, duyarlılık, farklılıkları kabul etme, barış ve gelişme gibi kavramlar altında toplamaktadır. Demokratik davranmanın temelinde; bireyler, toplumlar ve kültürlere yönelik düşünce ve davranışlarda önyargılı olmama ve ayırım yapmama eğilimini benimsemiş olmak vardır. Bu görüş doğrultusunda öğretmenin de sınıfta demokratik davranma konusunda özenli davranması gerekir.

Model olma: Yapılan araştırmalar, öğrenciler için en etkili modelin öğretmen olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenci, öğrenme odaklı ortamda, öğretmenlerle etkileşime girmekte ve onların her yaptığını ve söylediğini dikkatli biçimde izlemektedir. Öğretme-öğrenme ortamında yani öğrenme çevresinde öğrenci dikkatini öğretmene yönlendirmektedir. Bu nedenle öğretmen, davranışlarına çok özen göstermelidir.

İstekli olma: Öğretmenin istekli olmasını “Gayret ve istek öğretilmez, fakat bulaşır ve geçer.” (Küçükahmet, 1997, s.54) ifadesi açıklamaktadır. Öğretmenin öğretme çabası içinde olması onun istekliliğini yansıtacaktır. Öğretmen, okul için de ve okul dışında öğrenci ile kurduğu iletişimle öğretmeye ve öğrenmeye istekli olduğunu öğrencilerine yansıtmalıdır. Öğretmenin yaptığı işi sevmesi, işini daha iyi yapması ya da yapmaya çalışması, öğrencilere öğrenme arzusundan söz etmesi, öğrenci sorularını yanıtlaması, ödevleri ve sınavları değerlendirerek öğrencilere geribildirim vermesi, mesleği ile ilgili gelişme ve yenilikleri öğrencileriyle paylaşması onu istekli olduğunu gösteren bazı davranışlardır. Konuya, öğrencilere ve öğretme-öğrenmeye karşı istekli olan öğretmen, öğrencilerin öğrenmeye olan isteğini artırmaktadır.

Kuralları düzenleme ve sunma: Öğretmen, öğretme ortamında öğrenciye yardımcı olmak ve özgürlükçü davranışlarını ortaya çıkarmak için resmi olmayan düzenlemeler yapabilir. Kurallar ve düzenlemeler, öğrenme sürecinin kesilmesine ya da engellenmesine karşı öğreneni korumak için gereklidir (Hollingsworth ve Hoover, 1991, s.69). Kurallar anlaşılır, öğrencilerin özgür düşüncelerini kolaylaştırıcı, esnek, demokratik ve sınıf içinde uygulanabilir olmalıdır. Kurallar öğrencilerle birlikte düzenlenebildiği gibi öğrenciler katılmadan da düzenlenebilir. Kuralların uygulanmasında tutarlı olunmalı ve kurallar, gerekli görülürse, yeniden gözden geçirilerek değiştirilmelidir.

Kuralları düzenleme ve sunma yaş ve sınıf düzeyine bağlı olarak farklı biçimde uygulanabilir. Örneğin, okulöncesi gruplarda konulmuş olan kurallar, çocukların ihtiyaçları nedeniyle sık sık ihlal edilebilir. Bu durumda, öğrencilere, kural hatırlatılarak üzerinde tartışılmalı ve öğrencilerin kuralların uygulanmasına ilişkin düşünceleri alınmalıdır. Kuralların konulmasına yönelik etkinlikler grupla birlikte yapılarak kuralların düzenlenmesi ve uygulanması konusu incelenerek pratik ve güçlendirme yapılmalıdır.

Kurallar çoğunlukla öğretimle ilişkili olarak konulabilir. Örneğin öğretmenin, “şimdi kalemleri bırakalım ve tahtada yazılı olanları birlikte inceleyelim.” ifadesi öğretimle ilgili bir kuraldır. Yabancı dil öğretmenin, teypten duyulan sesleri her

öğrencinin iki kez tekrarlamasını istemesi, öğretim ile ilgili bir kuraldır. Öğretmenin öğretim-öğrenme sürecine yönelik beklentilerini belirlemesi ve öğrencilerle paylaşması, öğretim ile ilgili kurallar kapsamında yer alır.

Fiziki çevreyi düzenleme: Öğrenci özellikleri, konu özellikleri, araç-gereçle ilgili temel özellikler fiziksel çevreyi düzenlemede dikkate alınmalıdır. Sınıfta öğrencilerin oturma biçimini belirleme ve düzenleme, dersler için özel ortam düzenlemeye yarayacak olan gerekli araçları temin etme ve kullanım için hazır hale getirme fiziksel çevreyi düzenlemeye yönelik bazı uygulamalardır. Coğrafya dersliği oluşturma; okulöncesi sınıf ortamını hazırlama; yabancı dil, fen ve bilgisayar laboratuvarını kullanıma; hazır halde tutma fiziksel çevreyi düzenlemeye örneklerdir.

Aile ile iletişimi kurma: Bireyin öğrenmesinde en önemli kurum ailedir. Aileler çocuklarının eğitimi ile ilgili gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda çocuklarının öğrenme ile ilgili gelişimlerini izlemektedirler. Okul yönetimi ve okul aile birlikleri tarafından konulan kurallar çerçevesinde ailelerle iletişim kurulmaktadır. Ancak bazen bu iletişim yetersiz kalmaktadır. Okulun aile ile iletişim kurmasında öğretmene daha fazla sorumluluk düşmektedir.

Aile ile öğretmenin kuracağı iletişim, öğretimin gerçekleştirilmesine ve öğrencilerin desteklenerek performanslarının yükseltilmesine katkı sağlayacaktır. Öğretmenin ailelerle kuracağı iletişim, öğretim-öğrenme etkinlikleri ile ilgili bir öğrenme topluluğu oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Öğrenme topluluğu öğretmen, öğrenci, aile ve uzmanlardan oluşturulabilir. Bu topluluk ortak amaçlar doğrultusunda birlikte hareket ettiği zaman öğretim-öğrenme süreci, özellikle öğrenci için, daha etkili olacaktır. Bu iletişimin gerekliliğinin sonucu olarak okullarda okul aile birlikleri kurulmuştur. Öğrenci yaşı küçük ise, örneğin okul öncesi öğrencisi ise, öğretmenin aile ile iletişimi de yoğun olmaktadır. İlköğretim, yine aile ile yoğun iletişimde bulunulması gereken dönemdir. Öğrencinin yaşı büyüdükçe aile ile iletişim düşebilir; ancak bazı özel dönemlerde, örneğin öğrencileri belli alanlara ya da programlara yönlendirmede, öğretmen-aile arasındaki iletişim artmalıdır.

Öğrenci bilgilerini diğer öğretmenlerle ve okul yönetimi ile paylaşma: Öğrenci ile ilgili bilgilerin okul yönetimi ve okuldaki diğer öğretmenlerle paylaşılması konusunda yönetmeliklerle yapılmış düzenlemeler vardır. Öğrencilerin özellikle rehberlik amacıyla kullanılacak bilgilerinin tutulması, bu bilgilerin okul yönetimi ve rehber öğretmenlerle paylaşılması öğretmenin görevleri arasındadır..

KAYNAKÇA

Cimi, M. (1990). Tonguç Baba: Ülkeyi Kucaklayan Adam. İstanbul: Akyüz yayınları, Erenler Matbaası.

Demirel, Özcan. (2004). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme: Öğretme Sanatı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirel, Özcan. (2006). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirel, Ö.; Başbay, A ve E. Erdem. (2006). Eğitimde Çoklu Zekâ Kuram ve Uygulamaları. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Gagne, R. M; Briggs, L. J ve W. W. Wager. (1988). Principles of Instructional Design. London: Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Gürkan, T. (2006). "Eğitim, Öğretim ve Programla İlgili Temel Kavramlar", Öğretimde Planlama ve Değerlendirme (Editör: Mehmet Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:716, ss. 1-14.

Hewit, J.S., K.S. Whittier. (1997). Teaching Methods for Today's Schools: Collaboration and Inclusion. Boston: Allyn and Bacon.

Hollingsworth, P.M. ve K. H. Hoover. (1991). İlköğretimde Öğretim Yöntemleri. (Çevirenler: Tanju Gürkan; Eten Gökçe ve Duygu S. Güler) Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları No: 214.

Küçükahmet, L. (1997). Eğitim Programları ve Öğretim: Öğretim İlke ve Yöntemleri. Genişletilmiş 8. baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Romiszowski, A.J. (1981). Designing Instructional Systems: Decision Making in Course Planning and Curriculum Design. London: Kogan Page.

Senemoğlu, N. (2005). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya.12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Variş, F. (1996). Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler. 6. Baskı, Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Selvi, K. (2007). "Sınıf Öğretmenliği Demokratik Değerler Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 27-29 Nisan 2007, Nobel Yayınları, Ankara, ss. 339-342.